

31.8.2005

358/4/04

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Kaija Tanttinen-Laakkonen

HYVÄN HALLINNON PERIAATTEET APUVÄLINETTÄ MYÖNNETTÄESSÄ

1 KANTELU

Kantelija arvosteli 9.2.2004 päivätyssä kirjeessään - - - kaupungin terveyskeskuksen ja sosiaalitoimen menettelyä urheilupyörätuolin hankinnassa. Kantelija kertoi, että terveyskeskus ei myöntänyt hänelle urheiluun sopivaa pyörätuolia. Sosiaalitoimistosta hänelle kuitenkin ilmoitettiin, että kyseinen pyörätuoli on lääkinnällisen kuntoutuksen apuväline, joka myönnetään terveydenhuollosta. Kantelija totesi, että häntä pallorellaan terveydenhuollon ja sosiaalitoimen välillä.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumat

Saadusta selvityksestä ilmenee, että vuonna 1969 syntynyt kantelija on ollut pyörätuolipotilaana kuusivuotiaasta lähtien, jolloin hänelle kehittyi leikkauksessa käytetyn selkädinpuudutuksen komplikaationa molempien alaraajojen halvaus. Hän käy kuitenkin edelleen työssä ja pelaa aktiivisesti pyörätuolikoripalloa ja harrastaa myös sauvakelausta.

Saadun selvityksen mukaan kantelija haki - - - seudun terveyskeskukselta aktiivipyörätuolia, jossa yhdistyisi peli- ja manuaalipyörätuolin ominaisuudet.

Selvityksestä ilmenee, että - - - seudun kansanterveystyön kuntayhtymän kuntoutustyöryhmässä oli vuonna 1999 keskusteltu yhdessä kaupungin sosiaalitoimen edustajan kanssa harrastevälineiden hankinnoista lääkinnällisenä kuntoutuksen apuvälineinä. Tuolloin oli todettu harrastevälineiden hankinnan ja korvaamisen kuuluvan sosiaalitoimelle vammaispalvelulain mukaisesti. Koska kantelijan kohdalla oli selvästi kysymys harrastevälineenä käytettävästä urheilupyörätuolista (Sopur Allcourt), kuntoutustyöryhmä hylkäsi 7.8.2003 kantelijan pelipyörätuolin hankinnan lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä. Kuntoutustyöryhmä päätti samalla kuitenkin palauttaa pyörätuolin hankintaa koskevan asian terveyskeskuksen

toimintaterapeutille uudelleen valmistelua varten. Toimintaterapeutti selvitteli asiaa yhdessä potilaan kanssa, mutta ko. leveän urheilupyörätuolin todettiin olevan päivittäisessä käytössä hankala. Toimintaterapeutti ohjasi kantelijaa kääntymään sosiaalitoimen puoleen ja teki 1.10.2003 sosiaalitoimelle suosituksen pelipyörätuolin (harrastusväline) hankintaa varten. Kantelija sai terveyskeskuksesta lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä manuaalipyörätuolin (Quickie Ti Titanium) vanhan ja huonokuntoisen pyörätuolin tilalle.

Saadusta selvityksestä ilmenee edelleen, että kantelija haki 14.12.2003 sosiaalitoimelta pelipyörätuolia vammaispalvelulain mukaisena avustuksena. Hakemus hylättiin 23.1.2004. Päätöksen perusteluissa todettiin, että vammaispalveluna myönnettävät päivittäisessä toiminnassa tarvittavat välineet ja laitteet ovat harkinnanvaraisia avustuksia ja että avustuksia ei myönnetä harrastusvälineisiin. Perusteluissa viitattiin myös sosiaalihallituksen julkaisuun "Vammaispalvelua kuntalaisille -opas 2/1989", jonka mukaan urheilupyörätuoli myönnetään terveydenhuollon kautta.

3.2

Valvovien viranomaisten arviot - - - seudun terveyskeskuksen ja - - - kaupungin sosiaalitoimen menettelystä

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto

Ministeriö toteaa 19.1.2005 antamassaan lausunnossa mm. seuraavaa.

Urheilupyörätuoli voidaan tilanteesta riippuen myöntää joko lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä tai vammaispalvelulain mukaisena apuvälineenä.

Sosiaalihallituksen julkaisema Vammaispalvelua kuntalaisille -opas on laadittu tilanteessa, jolloin vammaispalvelulaki oli juuri tullut voimaan eikä sen soveltamisesta koskevaa oikeuskäytäntöä vielä ollut. Opas ei ollut kuntia sitova normi. Oppaan mukaan terveydenhuoltona kustannetaan vammaisten tai pitkäaikaissairaiden henkilöiden liikkumiselle välttämättömiä perusapuvälineitä, jotka korvaavat lähinnä raajojen tai aistien vajaatoimintaa. Mikäli vammaisen tarvitsee erikoisvälineitä harrastustoiminnassaan, ne voidaan oppaan mukaan antaa vammaispalvelulain nojalla käytettäväksi tai myöntää niiden kustannuksista puolet. Oppaassa todetaan, että urheilupyörätuoli myönnetään terveydenhuollon kautta. Oppaan mukaan vapaa-ajan välineiden korvaamisessa on kyse vamman tai sairauden aiheuttaman haitan johdosta aiheutuvista erityiskustannuksista. Varsinaiset harrastusvälineet vammaisen henkilön tulee kustantaa itse.

Ministeriö katsoo, että siitä huolimatta, että Sosiaalihallituksen julkaisemassa oppaassa todetaan urheilupyörätuolin olevan terveydenhuollon kustannettava väline, sen tarvetta ja käyttötarkoitusta on tarkasteltava laajemmin päätettäessä, onko se lääkinnällisen kuntoutuksen vai vammaispalvelulain mukaan korvattava apuväline. Ministeriö toteaa asiakirjoista ilmenevän, että kantelijan kohdalla urheilupyörätuolin käyttötarkoitus olisi ensisijaisesti koripallon pelaaminen ja sauvakelauksen harrastaminen ja että kyseinen

urheilupyörätuoli sopisi huonosti jokapäiväiseen arkikäyttöön. Tämän perusteella ministeriö katsoo, että kyseessä on ensisijaisesti harrastusväline, jonka myöntämisestä kunta voi päättää tarkoitukseen varattujen määrärahojensa puitteissa vammaispalvelulain mukaisesti.

Ministeriön näkemyksen mukaan - - - sosiaalitoimen ja - - - seudun terveyskeskuksen tekemiä päätöksiä voidaan pitää voimassa olevien säädösten mukaisina. - - - kaupungin tulisi kuitenkin ministeriön käsityksen mukaan kiinnittää huomiota hallintolain mukaisiin hyvän hallinnon periaatteisiin, erityisesti palveluperiaatteeseen ja palvelun asianmukaisuuteen sekä viranomaisten yhteistyöhön. Sosiaali- ja terveystoimen toimintayksiköillä tulisi olla selkeä työnjako ja yhteiset toimintamallit, jotta yhteistyö ja asiakaspalvelu toimisivat niin hyvin, että asiakas pystyttäisiin heti ohjaamaan oikean palvelun piiriin.

Ministeriö viittaa sen yhdessä Suomen Kuntaliiton kanssa julkaisemaan Apuvälineiden laatusuositukseen (Sosiaali- ja terveysministeriön oppaita 2003:7). Tarkoituksena on ohjata ja kehittää apuvälinepalveluja siten, että ne toimisivat käyttäjälähtöisesti ja yhtäläisin perustein. Suositus on tarkoitettu ensisijaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon johdolle ja päättäjille, jotka ohjeistavat sosiaali- ja terveydenhuollon apuvälinepalveluja kunnissa ja sairaanhoitopiireissä ja jotka ovat vastuussa toiminnallisista linjauksista sekä voimavarojen osoittamisesta toimintaan. Suosituksen mukaan sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköillä ja yksittäisillä ammattihenkilöillä tulisi olla sovittu vastuun- ja työnjako sekä yhteiset menettelytavat.

- - - lääninhallituksen antamat lausunnot

Lääninhallitus toteaa 27.5.2004 antamassaan lausunnossa, että sen näkemyksen mukaan lääkinnällisestä kuntoutuksesta annetussa asetuksessa hoito- ja harjoitusvälineillä tarkoitetaan lähinnä sellaisia henkilön kuntoutukseen liittyviä apuvälineitä, joiden avulla voidaan parantaa henkilön toimintavajavuudesta aiheutuvia fyysisiä ongelmia, kuten esimerkiksi vähentää halvaantuneiden alaraajojen spastisuutta. Lääninhallitus katsoo, että pelipyörätuoli on lähtökohtaisesti harrastusväline eikä se näin ollen ole lääkinnällisen kuntoutuksen apuväline.

Lääninhallituksen käsityksen mukaan - - - sosiaalitoimessa ja - - - seudun terveyskeskuksessa on päätöksiä tehtäessä menetelty voimassa olevien säädösten mukaisesti. Lääninhallitus toteaa kuitenkin, että sekä potilas- että asiakaslain mukaan potilaan/asiakkaan omat toivomukset tulisi mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon palveluja annettaessa. Kunnan asukkaalle tulisi pyrkiä järjestämään apuvälinepalvelut siten, että asianomaisen tarve tulisi mahdollisimman hyvin tyydytettyä. Tämä edellyttää lääninhallituksen käsityksen mukaan sosiaali- ja terveyssektorin entistä tiiviimpää yhteistyötä. Lääninhallitus toteaa vielä, että kantelijalle lääkinnällisenä kuntoutuksena hankittu manuaalipyörätuoli oli noin 50 euroa kalliimpi kuin aktiivipyörätuoli, jota kantelija oli itse esittänyt.

Lääninhallitus toteaa 4.4.2005 antamassaan lisälausunnossa mm. seuraavaa.

Lääninhallitus on asiakirjojen perusteella arvioinut, että kantelijan tapauksessa oli kysymys sellaisesta harrastekäyttöön tarkoitetusta pyörätuolista, joka myönnetään vammaispalvelulain mukaisena tukitoimena.

Asiakkaan pelipyörätuolin korvaamista koskevan hakemuksen käsittelyssä oli asiakkaan neuvontaan, ohjaukseen ja suunnitelmallisuuteen liittyviä puutteita.

Lääninhallituksen näkemyksen mukaan kuntoutus- ja apuvälineasioissa, joissa lainsäädäntö on osin tulkinnanvarainen, erityistä huomiota tulee kiinnittää asiakaslähtöisyyteen, palveluperiaatteen ja viranomaisyhteistyön toimivuuteen käytännössä. Asiakkaan mielipiteen ja toimenpidevaihtoehtojen selvittämisellä tulee pyrkiä aidosti siihen, että kaikista tosiasiallisista ratkaisuvaihtoehdoista löydetään se, joka parhaiten vastaa kyseisen asiakkaan tarpeisiin. Välineenä yhteistyön parantamisessa asiakkaan ja sosiaali- ja terveystoimen välillä toimii hoito- ja palvelusuunnitelman kehittäminen. Asianmukaisesti laaditut ja ajantasaiset hoito- ja palvelusuunnitelmat toimivat myös välineinä kunnan apuvälinpalvelutoimintaa ohjaavaa määrärahatarvetta arvioitaessa. Asiakkaan hyvä palveleminen edellyttää selkeää työnjakoa ja yhteisesti sovittuja toimintamalleja sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden ja muiden toimijoiden välillä. Lääninhallitus viittaa tältä osin VALPAS-hankkeen työryhmämuistioon, joka on ehdotus - - - sairaanhoitopiirin alueelliseksi apuvälineiden toimintakäytännöksi. Ehdotuksen laatimiseen ovat osallistuneet sairaanhoitopiiri, sen alueen terveyskeskukset ja sosiaalitoimet.

Lääninhallitus toteaa, että - - - perusturvalautakunta on 29.1.2004 vahvistanut vammaispalveluja ja tukitoimia koskevat soveltamisohjeet vuodelle 2004. Ohjeet sisältävät lääninhallituksen käsityksen mukaan osin ilmaisuja, jotka ovat ristiriidassa voimassa olevan lainsäädännön kanssa ja sitovat viranhaltijoiden yksilöllistä harkintavaltaa. Mm. maininta, että "kilpaurheiluvälineitä ei korvata henkilön päivittäistä suoriutumista edistävinä välineinä" on kategorinen ja sulkee kokonaan pois yksilöllisen harkinnan. Tällainen ohje asettaa etuuden saamiselle rajoituksen, joka ei perustu lakiin tai asetukseen. Lääninhallitus toteaa tulevansa edellyttämään, että - - - perusturvalautakunta saattaa vammaispalveluohjeensa kaikilta osin lainmukaisiksi.

3.3.

- - - seudun terveyskeskuksen ja - - - kaupungin sosiaalitoimen antamat selitykset

- - - seudun terveyskeskuksen ylilääkäri toteaa 21.3.2005 antamassaan selityksessä, että terveyskeskus on pyrkinyt hankkimaan vammaisille asiakkailleen yksilöllisesti kartoitetut ja toimivat apuvälineet, jotka mahdollistavat aktiivisen päivittäisen toiminnan. Kantelijalle on hankittu Quickie Ti Titanium -pyörätuoli lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä. Harrastekäyttöön tulevat apuvälineet on sovittu hankittavaksi - - - kaupungin sosiaalitoimen kautta.

Yliääkärin mukaan asiakkaan kuntoutussuunnitelman merkitys korostuu erityisesti pyörätuolipäätöksissä. Kuntoutustyöryhmä edellyttää jatkossa selkeää kuntoutussuunnitelmaa apuvälineiden osalta niin, ettei turhaa eri paikoissa asiointia pääse syntymään.

Yliääkärin selityksen mukaan kuntoutustyöryhmän päätöksien perusteisiin ja asiakaspalautteisiin tullaan jatkossa kiinnittämään erityistä huomiota.

Yliääkäri toteaa vielä, että - - - sairaanhoitopiirin alueellinen apuvälinepalveluiden suositus (VALPAS) selkiyttää vammaisten asiakkaiden palveluiden saantia. Suosituksen kohdassa 6.4.7 todetaan harrastusvälineistä seuraavaa: "Vammaisen henkilön vapaa-ajan suoriutumisessa tarvittavat välineet ovat vammaispalvelun harkinnanvaraisia välineitä, joita asiakas voi hakea oman kuntansa sosiaalitoimesta".

- - - kaupungin sosiaalityön johtajan 9.3.2005 antaman selityksen mukaan - - - seudun kansanterveystyön kuntayhtymän kuntoutustyöryhmässä on vuonna 1999 keskusteltu harrastevälineiden hankinnoista lääkinnällisenä kuntoutuksena. Kuntoutustyöryhmässä on tällöin todettu harrastevälineiden hankinnan ja korvauksen kuuluvan sosiaalitoimelle vammaispalvelulain nojalla tapahtuvaksi. Sosiaalitoimen käytössä on ollut Sosiaalihallituksen julkaisu Opas 2/1989. Oppaan mukaan urheilupyörätuoli myönnetään terveydenhuollon kautta.

Sosiaalityön johtaja toteaa, että sosiaalityöntekijän harkinta- ja päätösvalta perustuu perusturvalautakunnan vuosittain vahvistamiin perusteisiin vammaispalvelulain ja -asetuksen perusteella myönnettävistä palveluista ja tukitoimista.

Eryteisesti päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavien välineiden, koneiden ja laitteiden osalta lautakunnan myöntämisperusteissa todetaan:

"Yksilöllisesti harkittuihin taloudellisiin tukitoimiin ja palveluihin voidaan erityisestä syystä myöntää avustusta, mikäli ko. toimenpiteet tai palvelut olennaisesti edistävät vammaisen omatoimista suoriutumisesta ja vähentävät muiden palveluiden tarvetta. Päätöksiä tehdään tapauskohtaisesti harkiten määrärahojen puitteissa. Avustuksena ei myönnetä lääkinnällisen huollon piiriin kuuluvia välineitä, koneita tai laitteita. Kilpaurheiluvälineitä ei myöskään korvata".

Sosiaalityön johtajan mukaan määrärahavaraus vammaispalveluissa tarkoitettuihin päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittaviin välineisiin, koneisiin ja laitteisiin perustuu arvioon. Arvioon vaikuttavat edellisen vuoden avustusvarojen käyttö ja ennakoitavissa oleva erityinen tarve. Kaikkia palvelutarpeita ei ole mahdollista ennakoita.

Sosiaalityön johtaja toteaa 24.5.2005 antamassaan selvityksessä, että perusturvalautakunta on kokouksessaan 18.5.2005 § 70 vahvistanut vammaispalvelulain ja -asetuksen perusteella myönnettävien palvelujen ja tukitoimien perusteet vuodeksi 2005. Aikaisemmin vahvistettuja ohjeita

muutettiin kaikilta osin lainmukaisiksi. Asiasta neuvoteltiin 2.5.2005 lääninsosiaalitarkastajan kanssa.

4

ARVIOINTIA

4.1

Sovellettavat oikeusohjeet

Sovellettavat oikeusohjeet ilmenevät päätöksen liitteestä.

4.2

- - - seudun terveystieteiden keskuksen menettely

Lääkinnällinen kuntoutus on osa kansanterveyslaissa ja erikoissairaanhoidolaissa tarkoitettua sairaanhoitoa. Potilaan lääkinällisen kuntoutuksen tarve tulee arvioida hänen yksilöllisen tarpeensa mukaisesti. Potilaan terveydentilan edellyttämän lääkinällisen kuntoutuksen tarpeen arvioinnin on perustuttava lääketieteellisesti hyväksyttäviin kriteereihin. Tarveperiaate käy ilmi lainsäädännöstä. Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (jälj. potilaslaki) mukaan potilaalla on oikeus ilman syrjintää hänen *terveydentilansa edellyttämään* terveyden- ja sairaanhoitoon (potilaslain 3 §).

Tarveperiaate ilmenee selkeästi myös lääkinällistä kuntoutusta koskevista erityissäännöksistä. Lääkinällisestä kuntoutuksesta annetun asetuksen (jälj. kuntoutusasetus) 3 §:n 1 momentin mukaan lääkinällisellä kuntoutuksella pyritään parantamaan ja ylläpitämään kuntoutujan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä sekä edistämään ja tukemaan hänen elämäntilanteensa hallintaa ja hänen itsenäistä suoriutumistaan päivittäisissä toiminnoissa. Kuntoutusasetuksen 4 §:n 1 momentin mukaan lääkinälliseen kuntoutukseen kuuluvia apuvälineitä ovat lääkinällisin perustein todetun toimintavajavuuden korjaamiseen tarkoitetut välineet, laitteet tai vastaavat, joita vajaakuntoinen henkilö tarvitsee selviytyäkseen päivittäisissä toiminnoissaan. Apuvälineisiin luetaan myös kuntoutuksessa tarvittavat hoito- ja harjoitusvälineet.

Niin kuin sosiaali- ja terveysministeriö toteaa lausunnossaan, urheilupyörätuoli voidaan tilanteesta riippuen myöntää lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineenä tai vammaispalvelulain mukaisena apuvälineenä.

- - - seudun terveystieteiden keskuksessa selvitetiin edellä kohdassa 3.1 kuvatulla tavalla kantelijan lääkinällisen kuntoutuksen apuvälinetarvetta. Selvityksen perusteella todettiin, että urheilupyörätuolin käyttötarkoitus oli kantelijan kohdalla ensisijaisesti koripallon pelaaminen ja että kyseinen urheilupyörätuoli sopi huonosti jokapäiväiseen arkikäyttöön. Käsitykseni mukaan kyseessä oli siten ensisijaisesti harrastusväline, jonka myöntämisestä kunta voi päättää tarkoitukseen varattujen määrärahojen puitteissa vammaispalvelulain mukaisesti.

Edellä esitetyn perusteella en ole voinut todeta - - - seudun terveyskeskuksessa menetellyn lainvastaisesti tai velvollisuuksia laiminlyöden, kun siellä päätettiin olla myöntämättä kantelijalle urheilupyörätuolia lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä.

Kuntoutusasetuksen 5 §:n mukaan kuntoutujalle laaditaan yhdessä hänen ja tarvittaessa hänen omaistensa kanssa kuntoutussuunnitelma.

Kuntoutussuunnitelmassa määritellään tarpeelliset kuntoutustoimenpiteet ottaen huomioon sosiaalihuollon, työvoima- ja opetusviranomaisten sekä Kansaneläkelaitoksen ja muiden kuntoutusta järjestävien tahojen palvelut ja sovitaan yhteen terveydenhuollon lääkinnälliset kuntoutuspalvelut näiden tahojen järjestämän kuntoutuksen kanssa. Kuntoutussuunnitelman toteutumista seurataan ja suunnitelmaa arvioidaan määräajoin. Kuntoutujan kanssa sovitaan kuntoutuksen toteutumisen kannalta tarpeellisesta yhteydenpidosta.

Asiakirjoista käy ilmi, että kantelijalle ei ollut laadittu kuntoutussuunnitelmaa. Pidän tätä velvollisuuden laiminlyöntinä. Korostan tässä yhteydessä kuntoutusasetuksen 5 §:ssä tarkoitetun kuntoutussuunnitelman laatimisen tärkeyttä. Tähän on - - - terveyskeskuksen ylilääkäri nyttemmin kiinnittänyt huomiota minulle antamissaan selityksissä. Kantelijalle tullaan jatkossa laatimaan kuntoutussuunnitelma.

4.3

- - - kaupungin sosiaalitoimen menettely

Edellä esitetyn mukaisesti kantelija haki 14.12.2003 sosiaalitoimelta pelipyörätuolia vammaispalvelulain mukaisena avustuksena. Hakemus hylättiin 23.1.2004. Päätöksen perusteluissa todettiin, että vammaispalveluna myönnettävät päivittäisessä toiminnassa tarvittavat välineet ja laitteet ovat harkinnanvaraisia avustuksia ja että avustuksia ei myönnetä harrastusvälineisiin. Perusteluissa viitattiin myös sosiaalihuollon julkaisuun "Vammaispalvelua kuntalaisille -opas 2/1989", jonka mukaan urheilupyörätuoli myönnetään terveydenhuollon kautta. Kantelija ei vaatinut päätöstä oikaistavaksi eikä saattanut sitä sosiaalilautakunnan käsiteltäväksi.

Kielteistä päätöstä tehtäessä oli sosiaalitoimessa tiedossa, että - - - seudun kansanterveystyön kuntayhtymän kuntoutustyöryhmä ja kaupungin sosiaalitoimen edustaja olivat vuonna 1999 sopineet harrastevälineiden hankinnan ja korvaamisen kuuluvan sosiaalitoimelle vammaispalvelulain mukaisesti. Toimintaterapeutti oli viitannut tähän sopimukseen sosiaalitoimelle 1.10.2003 lähettämässään suosituksessa. Sosiaalihuollon julkaisema Vammaispalvelua kuntalaisille -opas ei ollut kuntia sitova normi. Sosiaalitoimella oli niin ikään tiedossaan - - - seudun terveyskeskuksessa tehty päätös olla myöntämättä ko. urheilupyörätuolia kantelijalle lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä.

Hallintolain 10 §:n mukaan viranomaisen on pyrittävä edistämään viranomaisten välistä yhteistyötä. Käsitelmäni mukaan sosiaalitoimessa menetettiin virheellisesti, koska päätöksenteossa ei otettu huomioon - - -

seudun kansanterveystyön kuntayhtymän ja kaupungin sosiaalitoimen kesken sovittua vastuun- ja työnjakoa harrastusvälineiden hankinnassa ja korvaamisessa.

Päätöksessä todettiin urheilupyörätuolin myönnettävän terveydenhuollon kautta. Päätöksenteossa ei otettu huomioon terveyskeskuksessa jo tehtyä päätöstä olla myöntämättä kantelijalle urheilupyörätuolia lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineenä. Kantelija ohjattiin tarpeettomasti kääntymään asiassa uudelleen terveyskeskuksen puoleen. Käsitykseni mukaan kantelija ei saanut hallintolain 7 §:ssä edellytetyllä tavalla asianmukaisesti hallinnon palveluita.

Kielteisestä päätöstä perusteltiin myös toteamalla, ettei avustusta myönnetä harrastusvälineisiin. Käsitykseni mukaan tällainen perustelu ei ole lainmukainen.

Vammaispalvelulain 9 §:n 1 momentin mukaan päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavien välineiden, koneiden ja laitteiden hankkimisesta aiheutuvat kustannukset korvataan siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään. Vammaispalveluasetuksen 17 §:n mukaan korvausta muiden kuin lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin kuuluvien välineiden, koneiden tai laitteiden hankkimisesta aiheutuviin kustannuksiin suoritetaan sellaiselle vammaiselle henkilölle, joka tarvitsee niitä vammansa tai sairautensa johdosta liikkumisessa, viestinnässä, henkilökohtaisessa suoriutumisessa kotona tai *vapaa-ajan toiminnassa*.

Näistä säännöksistä siis johtuu, ettei harrastusvälineitä voida sulkea vammaispalveluiden ja tukitoimien ulkopuolelle.

Selvityksestä ilmenee, että - - - kaupungin sosiaalilautakunta vahvisti 29.1.2004 vammaispalveluja ja tukitoimia koskevat soveltamisohjeet vuodelle 2004. Näiden ohjeiden mukaan "kilpaurheiluvälineitä ei korvata henkilön päivittäistä suoriutumista edistävinä välineinä".

Totean, että tällainen ohje on ristiriidassa edellä mainittujen säännösten kanssa ja sulkee kokonaan pois yksilöllisen harkinnan. Se asettaa etuuden saamiselle lakiin perustumattoman rajoituksen. Kuten edellä kohdasta 3.3 ilmenee, vuodelle 2005 vahvistetut ohjeet on 18.5.2005 muutettu lainmukaisiksi. Muun ohella kilpaurheiluvälineiden korvaamatta jättämistä koskeva kohta on poistettu ohjeista. Näin ollen tilanne on tältä osin korjaantunut.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 4.3 esittämäni käsityksen - - - kaupungin sosiaalitoimen menettelyn virheellisyydestä sosiaalityön johtajan tietoon vastaisen varalle. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lisäksi saatan - - - seudun terveystieteiden yliääkäriin, kuntoutustyöryhmän puheenjohtajan tietoon edellä kohdassa 4.2 esittämäni käsityksen kuntoutusasetuksen 5 §:ssä säädetystä velvollisuudesta laatia potilaalle kuntoutussuunnitelma.

Liite

Päätökseen dnro 358/4/04 liittyvät oikeusohjeet

Perusoikeus riittäviin sosiaali- ja terveystieteisiin

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystieteet ja edistettävä väestön terveyttä. Hallituksen esityksen mukaan palvelujen riittävyyttä arvioitaessa voidaan lähtökohtana pitää sellaista palvelujen tasoa, joka luo jokaiselle ihmiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä (HE 309/1993 vp, s.71). Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Hallituksen esityksen mukaan perusoikeuksien toteutuminen edellyttää julkisen vallan aktiivisia toimenpiteitä, esimerkiksi tosiasiallisten edellytysten luomiseksi perusoikeuksien käyttämiseksi. Säännös korostaa pyrkimystä perusoikeuksien aineelliseen turvaamiseen muodollisen, menettelyvaatimukseen liittyvän perusoikeusturvan rinnalla (HE 309/1993 vp, s.75). Säännöksessä ei ole määritelty niitä keinoja, joilla julkisen vallan tulee toteuttaa turvaamisvelvollisuutensa. Keskeisiin keinoihin kuuluvat hallituksen esityksen mukaan perusoikeuden käyttöä turvaavan ja täsmentävän lainsäädännön säätäminen sekä taloudellisten voimavarojen kohdentaminen (s. 75).

Oikeusturva

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti lain mukaan toimivaltaisessa viranomaisessa.

Hyvän hallinnon perusteet

Hyvän hallinnon perusteista säädetään hallintolaissa (434/2003).

Asiointi ja asian käsittely viranomaisessa on pyrittävä järjestämään siten, että hallinnossa asioiva saa asianmukaisesti hallinnon palveluita ja viranomainen voi suorittaa tehtävänsä asianmukaisesti (7 §; Palveluperiaate ja palvelun asianmukaisuus).

Viranomaisen on pyrittävä edistämään viranomaisten välistä yhteistyötä (10 §; Viranomaisten yhteistyö).

Lääkinnällisen kuntoutuksen palvelut

Kansanterveyslain (66/1972) 14 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan kunnan tulee kansanterveystyöhön kuuluvina tehtävinä järjestää kunnan asukkaiden sairaanhoito, johon luetaan lääkärin suorittama tutkimus ja hänen antamansa tai valvomansa hoito ja lääkinnällinen kuntoutus. Lain 14 §:n 3 momentin mukaan kunnan tehtävänä on huolehtia 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun sairaanhoitoon kuuluvan lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä siltä osin kuin sitä ei ole säädetty kansaneläkelaitoksen tehtäväksi. Lääkinnälliseen kuntoutukseen luetaan kuntouttavien hoitotoimenpiteiden lisäksi kuuluvaksi neuvonta, kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittävä tutkimus, apuvälinehuolto sekä sopeutumisvalmennus- ja ohjaustoiminta ja muut näihin rinnastettavat toiminnot siten kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

Erikoissairaanhoidolla tarkoitetaan erikoissairaanhoitolaissa (1062/1989) lääketieteen ja hammaslääketieteen erikoisalojen mukaisia sairauden ehkäisyyn, tutkimiseen, hoitoon, lääkinnälliseen pelastustoimintaan sekä lääkinnälliseen kuntoutukseen kuuluvia terveydenhuollon palveluja (erikoissairaanhoitolain 1 §:n 2 momentti). Lääkinnälliseen kuntoutukseen luetaan kuntouttavien hoitotoimenpiteiden lisäksi kuuluvaksi neuvonta, kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittävä tutkimus, apuvälinehuolto sekä sopeutumisvalmennus- ja ohjaustoiminta ja muut näihin rinnastettavat toiminnot siltä osin kuin kuntoutusta ei ole säädetty kansaneläkelaitoksen tehtäväksi. Asetuksella annetaan tarkemmat säännökset lääkinnällisen kuntoutuksen sisällöstä (erikoissairaanhoitolain 1 §:n 3 momentti).

Kunnan, joka on kotikuntalain (201/1994) mukaan henkilön kotikunta, on huolehdittava siitä, että henkilö saa erikoissairaanhoitolain 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun erikoissairaanhoidon erikoissairaanhoitolain mukaisesti. Tämän veloitteen mukaisen erikoissairaanhoidon järjestämiseksi kunnan on kuuluttava johonkin sairaanhoitopiiriin kuntayhtymään (erikoissairaanhoitolain 3 §:n 1 momentti).

Lääkinnällisestä kuntoutuksesta annetussa asetuksessa (kuntoutusasetus, 1015/1991) säädetään lääkinnällisestä kuntoutuksesta, joka järjestetään osana kansanterveyslaissa ja erikoissairaanhoitolaissa tarkoitettua sairaanhoitoa.

Asetuksen 2 §:n mukaan kunta tai kuntayhtymä huolehtii siitä, että lääkinnällisen kuntoutuksen palvelut järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisiksi kuin kuntoutuksen tarve kunnassa tai kuntayhtymän alueella edellyttää.

Lääkinnällisellä kuntoutuksella pyritään asetuksen 3 §:n 1 momentin mukaan parantamaan ja ylläpitämään kuntoutujan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä sekä edistämään ja tukemaan hänen elämäntilanteensa hallintaa ja hänen itsensä suoriutumistaan päivittäisissä toiminnoissa.

Lääkinnällisen kuntoutuksen palveluja ovat:

- 1) kuntoutumista ja kuntoutuspalveluja koskeva neuvonta ja ohjaus;
- 2) kuntoutustarvetta ja -mahdollisuuksia selvittävä tutkimus työ- ja

toimintakyvyn arviointineen ja työkokeiluineen;

3) fysioterapia, toimintaterapia, puheterapia, neuropsykologinen kuntoutus, psykoterapia ja muut näihin rinnastettavat toimintakykyä parantavat ja ylläpitävät terapiat ja toimenpiteet;

4) apuvälinepalvelut, johon kuuluu apuvälineiden tarpeen määrittely, välineiden sovitus, luovutus omaksi tai käytettäväksi, käytön opetus ja seuranta sekä välineiden huolto;

5) sopeutumisvalmennus, jolla tarkoitetaan kuntoutujan ja hänen omaistensa ohjausta ja valmentautumista sairastumisen tai vammautumisen jälkeisessä elämäntilanteessa;

6) edellä mainituista tarpeellisista toimenpiteistä koostuvat kuntoutusjaksot laitos- tai avohoidossa;

7) kuntoutusohjaus, jolla tarkoitetaan kuntoutujan ja hänen lähiyhteisönsä tukemista ja ohjausta sekä kuntoutujan toimintamahdollisuuksiin liittyvistä palveluista tiedottamista; sekä

8) muut näihin rinnastettavat palvelut (asetuksen 3 §:n 2 momentti).

Lääkinnälliseen kuntoutukseen kuuluvia apuvälineitä ovat lääkinällisin perustein todetun toimintavajavuuden korjaamiseen tarkoitetut välineet, laitteet tai vastaavat, joita vajaakuntoinen henkilö tarvitsee selviytyäkseen päivittäisissä toiminnoissaan. Apuvälineisiin luetaan myös kuntoutuksessa tarvittavat hoito- ja harjoitusvälineet (asetuksen 4 §:n 1 momentti).

Kuntoutujalle laaditaan yhdessä hänen ja tarvittaessa hänen omaistensa kanssa kuntoutussuunnitelma. Kuntoutussuunnitelmassa määritellään tarpeelliset kuntoutustoimenpiteet ottaen huomioon sosiaalihuollon, työvoima- ja opetusviranomaisten sekä kansaneläkelaitoksen ja muiden kuntoutusta järjestävien tahojen palvelut ja yhteen sovitetaan terveydenhuollon lääkinälliset kuntoutuspalvelut näiden tahojen järjestämän kuntoutuksen kanssa. Kuntoutussuunnitelman toteutumista seurataan ja suunnitelmaa arvioidaan määräajoin. Kuntoutujan kanssa sovitaan kuntoutuksen toteutumisen kannalta tarpeellisesta yhteydenpidosta. Tarvittaessa kuntoutujalle nimetään yhdyshenkilö (asetuksen 5 §).

Potilaan oikeuksista

Potilaan asemaan ja oikeuksiin terveyden- ja sairaanhoitoa järjestettäessä sovelletaan potilaan asemasta ja oikeuksista annettua lakia (jälj. potilaslaki, 785/1992), jollei muussa laissa toisin säädetä.

Potilaan oikeudesta hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon ja siihen liittyvään kohteluun säädetään lain 3 §:ssä. Jokaisella Suomessa pysyvästi asuvalla henkilöllä on oikeus ilman syrjintää hänen terveydentilansa edellyttämään terveyden- ja sairaanhoitoon niiden voimavarojen rajoissa, jotka kulloinkin ovat terveydenhuollon käytettävissä. Potilaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon. Hänen hoitonsa on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan. Potilaan äidinkieli, hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on mahdollisuuksien mukaan otettava hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon.

Potilaalle on annettava selvitys hänen terveydentilastaan, hoidon merkityksestä, eri hoitovaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista sekä muista hänen hoitoonsa liittyvistä seikoista, joilla on merkitystä pääteittäessä hänen hoidostaan (potilaslain 5 §).

Potilaslain 6 §:n mukaan potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Jos potilas kieltäytyy tietystä hoidosta tai hoitotoimenpiteestä, häntä on mahdollisuuksien mukaan hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan muulla lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla.

Terveydenhuollon ammattihenkilöiden tehtävistä

Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994) 15 §:n mukaan terveydenhuollon ammattihenkilön ammattitoiminnan päämääränä on terveyden ylläpitäminen ja edistäminen, sairauksien ehkäiseminen sekä sairaiden parantaminen ja heidän kärsimystensä lievittäminen.

Terveydenhuollon ammattihenkilön on ammattitoiminnassaan sovellettava yleisesti hyväksytyjä ja kokemusperäisiä perusteltuja menettelytapoja koulutuksensa mukaisesti, jota hänen on pyrittävä jatkuvasti täydentämään. Ammattitoiminnassaan terveydenhuollon ammattihenkilön tulee tasapuolisesti ottaa huomioon ammattitoiminnasta potilaalle koituvat hyödyt ja sen mahdolliset haitat. Terveydenhuollon ammattihenkilöllä on velvollisuus ottaa huomioon, mitä potilaan oikeuksista säädetään.

Lain 22 §:n mukaan laillistettu lääkäri päättää potilaan lääketieteellisestä tutkimuksesta, taudinmäärittämisestä ja siihen liittyvästä hoidosta.

Vammaispalvelulain perusteella järjestettävät palvelut ja tukitoimet

Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (vammaispalvelulaki, 380/1987) tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa tasavertaisena yhteiskunnan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä (1 §).

Vammaisella henkilöllä tarkoitetaan laissa henkilöä, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista (2 §).

Vammaispalvelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia järjestetään silloin kun vammaisen henkilö ei saa riittäviä ja hänelle sopivia palveluja tai etuuksia muun lain nojalla 4 §:n 1 mom.).

Vammaisuuden perusteella järjestettäviä palveluja ja tukitoimia kehittäessään kunnan tulee ottaa huomioon vammaisten henkilöiden esittämät tarpeet ja näkökohdat (7 §:n 2 mom.).

Päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa tarvittavien välineiden, koneiden ja laitteiden hankkimisesta hänelle aiheutuvat kustannukset korvataan siten kuin

asetuksella tarkemmin säädetään (9 §:n 1 mom.)

Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun asetuksen (759/1987) mukaan kunnan tulee ehkäistä ja poistaa vammaisten henkilöiden toimintamahdollisuuksia rajoittavia esteitä ja haittoja siten, että he voiva toimia yhteiskunnan tasavertaisina jäseninä. Vammaisen henkilöiden palvelut ja tukitoimet järjestetään siten, että ne tukevat heidän omatoimista suoriutumistaan (1 §).

Vammaisen henkilön tarvitsemien palvelujen ja tukitoimien selvittämiseksi on yhdessä hänen ja hänen huoltajansa kanssa tarvittaessa laadittava palvelusuunnitelma (2 §).

Korvausta muiden kuin lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin kuuluvien välineiden, koneiden tai laitteiden hankkimisesta aiheutuviin kustannuksiin suoritetaan sellaiselle vammaiselle henkilölle, joka tarvitsee niitä vammansa tai sairautensa johdosta liikkumisessa, viestinnässä, henkilökohtaisessa suoriutumisessa kotona tai vapaa-ajan toiminnassa. Korvauksen määrä on puolet edellä mainittujen välineiden, koneiden ja laitteiden hankkimisesta vammaiselle henkilölle aiheutuvista todellisista kustannuksista. Vakiomalliseen välineeseen, koneeseen tai laitteeseen tehdyt vamman vaatimat välttämättömät muutostyöt korvataan kuitenkin kokonaan. Kunta voi myös antaa välineitä, koneita tai laitteita korvauksetta vammaisen henkilön käytettäväksi (17 §).

Sosiaalihuollon asiakkaan oikeuksista

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) mukaan asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihoitoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan. Sosiaalihoitoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkielensä ja kulttuurinsa (4 § 1 ja 2 mom.).

Sosiaalihuollon henkilöstön on selvitettävä asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset vaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen (5 §:n 1 ja 2 mom.).

Sosiaalihuollon järjestämisen tulee perustua viranomaisen tekemään päätökseen (6 §).

Sosiaalihoitoa toteutettaessa on laadittava palvelu-, hoito-, kuntoutus- tai muu vastaava suunnitelma, jollei kyseessä ole tilapäinen neuvonta tai ohjaus tai jollei suunnitelman laatiminen muutoin ole ilmeisen tarpeetonta (7 §).

Sosiaalihoitoa toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon asiakkaan toivomukset ja mielipide ja muutoinkin kunnioitettava hänen

itsemääräämisoikeuttaan. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palvelujensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sama koskee hänen sosiaalihuoltoonsa liittyviä muita toimenpiteitä. Asiakasta koskeva asia on käsiteltävä ja ratkaistava siten, että ensisijaisesti otetaan huomioon asiakkaan etu. Asiakkaan kuulemisesta ennen häntä koskevan päätöksen tekemistä säädetään hallintolaissa (8 §).